

**YAPAY ZEKANIN SOSYAL VE AKADEMİK
TEMSİLİ: TÜRKİYE ADRESLİ YAYINLARDA
BİBLİYOMETRİK VE SÖYLEMSEL EĞİLİMLER**

THE SOCIAL AND ACADEMIC REPRESENTATION
OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE:
BIBLIOMETRIC AND DISCURSIVE TRENDS
IN PUBLICATIONS FROM TÜRKİYE

Veysel Bilal ARSLANKARA

143

YAPAY ZEKANIN SOSYAL VE AKADEMİK TEMSİLİ: TÜRKİYE ADRESLİ YAYINLARDA BİBLİYOMETRİK VE SÖYLEMSEL EĞİLİMLER

THE SOCIAL AND ACADEMIC REPRESENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BIBLIOMETRIC AND DISCURSIVE TRENDS IN PUBLICATIONS FROM TÜRKİYE

Veysel Bilal ARSLANKARA ¹

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Türkiye adresli yapay zekâ (YZ) temalı akademik yayınların sosyal ve akademik temsillerini hem bibliyometrik hem de söylemsel olarak incelemektir. Araştırmada, 2022-2025 yılları arasında yayımlanan 957 akademik makale analiz edilmiş olup yıllara göre dağılım, anahtar kelime frekansları, yazar kurum üretkenliği ve atıf yapısı gibi göstergeler ortaya konmuştur. Bibliyometrik bulgular, YZ'nin özellikle eğitim, sağlık ve etik gibi disiplinlerde yoğunlaştığını ve ChatGPT, Gemini gibi üretken YZ araçlarının öne çıktığını göstermektedir. Nitel doküman analizi ile gerçekleştirilen içerik çözümlemesinde ise maksimum çeşitlilik örnekleme yoluyla belirlenen 250 makale incelenmiş olup YZ'nin sosyal rollerle (öğretmen, rehber, karar destekleyici), insani özelliklerle (öğrenme, empati, özerklik) ve felsefi zeminlerle (araçsal, determinist) temsil edildiği saptanmıştır. Ayrıca YZ'nin etik, hukuki ve kültürel boyutları üzerine hem ütopyacı hem de distopyacı anlatılar gelişti-rildiği gözlemlenmiştir. Bu çalışma, YZ'nin Türkiye'deki akademik söylemdeki çok boyutlu konumunu görünür kılmakta ve disiplinlerarası eğilimlerin haritalanmasına katkı sunmaktadır.

ABSTRACT

This study aims to examine the social and academic representations of artificial intelligence (AI) in academic publications affiliated with Türkiye through both bibliometric and linguistic analyses. A total of 957 academic articles published between 2022 and 2025 were analyzed, revealing indicators such as publication trends by year, keyword frequencies, institutional productivity, and citation structures. The bibliometric findings demonstrate that AI research is particularly concentrated in disciplines such as education, health, and ethics, with generative AI tools such as ChatGPT and Gemini standing out. In the qualitative document analysis phase, 250 articles selected through maximum variation sampling were examined, and it was found that AI is represented through social roles (teacher, guide, decision-support agent), human-like attributes (learning, empathy, autonomy), and philosophical underpinnings (instrumentalism, determinism). Furthermore, both utopian and dystopian narratives regarding the ethical, legal, and cultural dimensions of AI were observed. This study makes the multidimensional position of AI within Türkiye's academic discourse visible and contributes to mapping interdisciplinary trends.

Anahtar Kelimeler:

Yapay Zeka,
Sosyal Temsil,
Bibliyometrik Analiz,
Söylemsel Eğilim,
Akademik Yayınlar.

Keywords:

Artificial Intelligence,
Social Representation,
Bibliometric Analysis,
Discourse Analysis,
Academic Publications.

¹ Dr., Sakarya Üniversitesi,
vbilarslankara@gmail.com,
Orcid No: 0000-0002-9062-
9210

Alıntılanmak için/Cite as:
Arslankara B. V. (2026) Yapay
Zekanın Sosyal ve Akademik
Temsili: Türkiye Adresli
Yayınlarda Bibliyometrik Ve
Söylemsel Eğilimler, Çukurova
Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Dergisi, s.1-21.

GİRİŞ

Yapay zekâ (YZ), son yıllarda sosyal bilimler, hukuk, eğitim ve etik gibi disiplinlerde de önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Bu çok yönlü ilgi, YZ'nin toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşam üzerindeki etkilerinin giderek daha fazla fark edilmesinden kaynaklanmaktadır (Gökdaş, Karacaoğlu & Özkaya, 2024; Bircan & Salah, 2022). Türkiye'de YZ temalı akademik yayınlara dair çeşitli bibliyometrik analiz çalışmaları yapılmış olmakla birlikte, bu yayınları hem bibliyometrik hem de tematik söylem çözümlemesi boyutunda bir araya getiren kapsamlı ve sistematik çalışmalar hala sınırlıdır (Gündoğdu & Benzer, 2024; Keser Ateş, Kaleci & Erdoğan, 2024). Örneğin, Sur (2025) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, 1992-2024 yılları arasında Türkiye adresli YZ çalışmalarının bibliyometrik analizi yapılmış, ancak tematik veya söylemsel eğilimler incelenmemiştir. Benzer şekilde, Aydın (2024) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, Türkiye'de YZ alanında yapılan araştırmaların bibliyometrik analizi sunulmuş, ancak bu analiz de tematik derinlikten yoksundur.

Bu çalışma, Türkiye'deki YZ araştırmalarının salt nicel göstergelerle değil, içeriksel ve söylemsel düzeyde bütünleşik bir analizini sunarak, bu konudaki literatüre katkı yapmayı hedeflemektedir. Ayrıca, YZ'ye ilişkin sosyal roller, insani özellik atıfları, etik, hukuki ve kültürel temsiller, felsefi zeminler ve ütopyacı/distopyacı anlatılar gibi tematik ve dilsel yapıları inceleyerek, Türkiye'deki YZ araştırmalarının toplumsal ve kültürel bağlamını daha iyi anlamayı amaçlamaktadır. Özellikle Türkiye'de, YZ üzerine yapılan akademik çalışmaların sayısında son yıllarda belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Ancak, bu çalışmaların genel eğilimleri, tematik odakları ve söylemsel yapıları hakkında kapsamlı bir değerlendirmelere henüz çok fazla rastlanmamaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye'deki YZ araştırmalarının içerik ve söylem düzeyinde de analiz edilmesi gerekmektedir. Bu tür bir analiz, YZ'nin Türkiye'deki akademik söylemde nasıl temsil edildiğini, hangi temalar etrafında tartışıldığını ve hangi felsefi zeminlerin öne çıktığını ortaya koyacaktır. Ayrıca, bu analizler, Türkiye'deki YZ araştırmalarının

uluslararası literatürle nasıl bir ilişki içinde olduğunu ve hangi alanlarda özgün katkılar sunduğunu belirlemeye yardımcı olacaktır. Bu eksiklik, YZ'nin Türkiye'deki akademik söylemde nasıl konumlandığını ve hangi temalar etrafında tartışıldığını anlamayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca, YZ'ye ilişkin etik, hukuki ve kültürel temsillerin nasıl ele alındığı ve bu temsillerin hangi felsefi zeminlerle şekillendiği konusunda da bilgi eksikliği bulunmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, 2022-2025 yılları arasında Türkiye adresli YZ temalı akademik yayınları bibliyometrik ve tematik açıdan analiz ederek, bu alandaki araştırma eğilimlerini, tematik odakları ve söylemsel eğilimleri ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'deki YZ araştırmalarının yıllara göre dağılımı, en sık kullanılan kavramlar, en çok yayın yapan dergiler ve yazar kurumları, en çok atıf alan çalışmalar gibi bibliyometrik veriler analiz edilmiştir. Ayrıca, YZ'ye ilişkin sosyal roller, insani özellik atıfları, etik, hukuki ve kültürel temsiller, felsefi zeminler ve ütopyacı/distopyacı anlatılar gibi tematik ve dilsel yapılar da incelenmiştir.² Bu çalışmada, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

Nicel Araştırma Soruları:

1. 2022-2025 yılları arasında Türkiye adresli YZ temalı yayınların yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. YZ temalı yayınlarda en sık kullanılan kavramlar nelerdir?
3. YZ temalı yayınlar hangi dergilerde yoğunlaşmaktadır?
4. Bu yayınlar arasında en çok atıf alan çalışmalar ve en üretken yazar kurumları kimlerdir?
5. YZ temalı yayınlarda en sık kullanılan kavramlar, eğilimler ve konular nelerdir?

Nitel Araştırma Soruları:

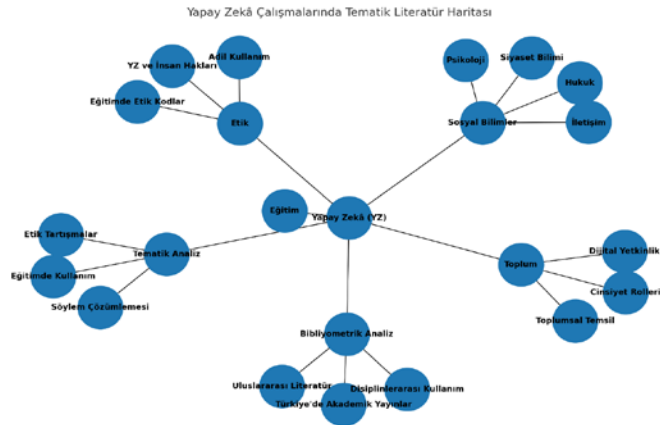
1. Türkiye adresli akademik yayınların özet metinlerinde YZ hangi sosyal rollerle temsil edilmektedir?
2. Bu temsillerde YZ'ye insani özellikler atfedilmekte midir? Eğer atfediliyorsa, hangi bağlamlarda gerçekleşmektedir?

² Analizler neticesinde yapılan görselleştirmeler, araştırmacı tarafından Python 3.0 yazılımı ile Matplotlib kullanılarak oluşturulmuştur.

3. Yayın özetlerinde YZ'nin etik, hukuki ve kültürel yönleri nasıl ele alınmaktadır?
4. Akademik söylemde YZ'ye ilişkin daha çok hangi felsefi zemin öne çıkmaktadır? (örneğin: araçsalıcı, determinist, insan-merkezli, teknoloji-merkezli)
5. YZ'ye dair söylemlerde olumlu (ütopyacı) ya da olumsuz (distopyacı) anlatılar baskın mıdır? Bu anlatılar hangi temalar aracılığıyla inşa edilmektedir?

LİTERATÜR TARAMASI

Son yıllarda YZ, teknik boyutundan daha çok sosyal bilimler, eğitim, etik ve toplumsal temsil gibi alanlarda da yoğun bir şekilde ele alınmaktadır. Literatür bu çeşitliliği hem bibliyometrik analiz hem de tematik söylem çözümlemeleri ile yansıtmaktadır (Bircan & Salah, 2022; Keser Ateş vd., 2024). Aşağıdaki kavramsal literatür haritası ile YZ'ye ilişkin akademik çalışmalarda öne çıkan tematik alanlar ve bu temaların birbiriyle ilişkileri görselleştirilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1 Kavramsal Literatür Haritası

Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar, özellikle eğitimde YZ kullanımı, akademik dijitalleşme, etik meseleler ve toplumsal algılar üzerine odaklanmaktadır (Gündoğdu & Benzer, 2024; Alioğulları, Tüylü & Sağrıoğlu, 2025). Bibliyometrik analizler, Türkiye'nin bu alandaki bilimsel üretkenliğini, atıf yapısını ve işbirliği ağlarını ortaya koyarken (Sur, 2025; Alan vd., 2024), tematik analizler ise YZ'nin zekanın toplumda nasıl algılandığını, hangi değerlerle ilişkilendirildiğini ve hangi disiplinlerde nasıl

temsil edildiğini irdelemektedir (Durak vd., 2024; Gürkan, Duran & Duran, 2024).

Bu çalışmaların ortak noktası, YZ'nin eğitim, etik, sosyoloji ve iletişim gibi alanlarla olan güçlü bağlantısını ortaya koymalarıdır. Ayrıca, kadın temsili, kültürel değerler, öğretmen dijital yeterliliği ve ahlaki riskler gibi alt temalar da sıklıkla işlenmektedir (Karakose, Leithwood & Tülübaş, 2024; Wahid, 2024). Türkiye adresli yayınlar, hem ulusal bağlamda bilgi üretimini hem de uluslararası literatüre katkısı göstermektedir. Ancak halen söylem temelli, niteliksel ve tematik derinliği olan analizlerin eksikliği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, bibliyometrik verileri tematik analizle bütünleştirerek alan literatürüne özgün ve metodolojik bir katkı sunmaktadır.

Gökdaş ve arkadaşları (2024), COVID-19 sürecinde öğretmenlerin dijital yeterliklerini inceleyen bibliyometrik ve konu modelleme temelli analizleriyle, YZ'nin eğitim politikaları üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Çalışmanın bulgularına göre, öğretmenlerin dijital becerileri özellikle salgın döneminde hızla önem kazanmış ve eğitimde YZ teknolojilerine olan ihtiyaç artmıştır. Bircan ve Salah (2022), sosyal bilimlerde YZ teknolojilerinin kullanımını konu alan bibliyometrik analizlerinde, disiplinlerarası geçişkenliğe ve sosyal temsillerin giderek çeşitlendiğine işaret etmektedir. Sonuç olarak, 2015-2020 döneminde sosyal bilimlerde YZ'ye olan ilgi belirgin bir artış göstermiştir.

Gündoğdu ve Benzer (2024), Türkiye'de eğitim alanında yayımlanan YZ makalelerini analiz ederek, bu yayınların çoğunlukla öğretmen eğitimi ve öğrenme analitikleri konularına yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Bulgular, yayın sayısında yıllara göre anlamlı bir artış olduğunu göstermektedir. Keser Ateş ve arkadaşları (2024), Türkiye'deki YZ yayınlarını bibliyometrik yöntemle incelemiş, disiplinlerarası eğilimlerin özellikle eğitim ve bilişim teknolojileri alanında yoğunlaştığını tespit etmiştir. Çalışmada Türkiye'nin uluslararası işbirliği düzeyinin sınırlı olduğu da ortaya konulmuştur. Karaköse ve arkadaşları (2024), eğitim liderliği literatürünün bilimsel gelişimini ortaya koymak amacıyla yaptıkları tematik ve bibliyometrik analizde, YZ'nin liderlik kuramları ile

entegrasyonunun henüz sınırlı olduğunu belirtmişlerdir.

Ok, Kaya ve Kutluca (2025), sürdürülebilirlik bağlamında YZ'nin eğitime katkılarını değerlendirmiş ve özellikle öğretmen eğitimi, öğrencilerin hazır bulunuşluğu ve dijital eşitsizlikler gibi temaların öne çıktığını ortaya koymuştur. Çalışmanın bulguları, eğitimde YZ'nin sürdürülebilir dönüşüm açısından stratejik bir araç olduğunu göstermektedir. Alan ve arkadaşları (2024), küresel ölçekte YZ ve büyük toplumsal sorunların kesişiminde yapılan çalışmaları inceledikleri analizlerinde, sosyal inovasyon temelli araştırmaların ön plana çıktığını belirtmektedir. Veriler, YZ'nin etik ve kurumsal çözüm üretimi bağlamında da ele alındığını göstermiştir. Aydoğmuş ve arkadaşları (2025), yükseköğretimde YZ'nin gelecekteki etkilerini inceledikleri analizde, makine öğrenimi ve uyarlanabilir öğrenme sistemleri gibi konuların literatürde yükselen temalar olduğunu tespit etmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, bu teknolojiler üniversitelerde pedagojik reformları tetiklemektedir.

Alioğulları ve arkadaşları (2025), YZ ile etik arasındaki ilişkiyi Türkiye bağlamında değerlendirerek, bu alandaki yayınların sayısal olarak sınırlı ama içerik açısından derinleşmekte olduğunu belirtmişlerdir. Sonuçlara göre, eğitimde etik kodlar ve karar verme süreçlerinde YZ'ye duyulan güvensizlik önemli konular arasında yer almaktadır. Yılmaz ve Şahin-Yılmaz (2024), sohbet robotlarının turizm ve otelcilik sektöründe kullanımını konu alan çalışmaların eğilimlerini incelemiş ve kullanıcı deneyimi, hizmet kalitesi ile müşteri tatmini arasındaki bağın yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Çalışmanın sonuçları, bu alandaki araştırmaların uygulamalı yönünün daha baskın olduğunu göstermektedir. Gürkan ve arkadaşları (2024), YZ destekli bibliyometrik yöntemlerle cinsiyet temsiline odaklanmış, kadın araştırmacıların görünürlüğü ve temsili konusunda önemli boşluklar bulunduğunu saptamıştır. Sonuçlar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin YZ araştırmalarında henüz yeterince yer bulmadığını göstermektedir.

Metli (2023), eğitim ve YZ temalı yayınların türlerini ve konu yoğunluklarını incelediği çalışmada, sistematik derleme ve bibliyometrik analizlerin öne çıktığını belirtmektedir. Bulgular, bu yayınların genellikle

YZ'nin öğretim süreçlerine etkisini değerlendirdiğini göstermektedir. Bulut ve arkadaşları (2023), 2023 yılı itibarıyla eğitsel araştırmalarda en sık kullanılan anahtar kavramları analiz ederek, “YZ”, “öğretmen eğitimi” ve “dijitalleşme” gibi kavramların güçlü biçimde öne çıktığını saptamışlardır. Bu durum, araştırma gündeminin teknoloji odaklılaştığını göstermektedir. Durak ve arkadaşları (2024), YZ teknolojilerinin öğrenme ortamlarını dönüştürme potansiyelini değerlendirmiş, öğretmenlerin teknolojiye adaptasyonu ile öğrencilerin dijital okuryazarlığı arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Sonuçlara göre, YZ destekli öğrenme sistemleri pedagojik farkındalığı artırmaktadır.

Boztaş ve arkadaşları (2024), eğitimde veri madenciliği konulu yayınları inceleyerek, Türkiye'nin bu alanda en çok üretkenlik gösteren ülkeler arasında yer aldığını vurgulamaktadır. Bulgular, veri odaklı öğrenme ortamlarının gelişiminde YZ'nin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Wahid (2024), din ve YZ ilişkisini incelediği çalışmada, toplumsal normlar, inanç sistemleri ve dijital söylem üretimi üzerine katkılar sunmuştur. Çalışmanın sonuçları, YZ'nin kültürel kodlarla nasıl bütünleştiğini gözler önüne sermektedir. Gökçe ve arkadaşları (2024), teknoloji kabul modeli çerçevesinde turizmde robot teknolojileriyle ilgili yayınları inceleyerek, kullanıcı niyetleri ve algılarının araştırma odağı olduğunu saptamıştır. Verilere göre, kullanıcı memnuniyeti teknolojik kabullenmede en belirleyici faktördür.

Arslankara ve Usta (2024) tarafından geliştirilen Üretken Yapay Zekâ Kullanım ve Yeterlik Ölçeği, bireylerin üretken YZ araçlarını kullanım düzeyleri ile bu araçlara yönelik yeterlik algılarını ölçmeyi amaçlayan özgün bir araç olarak dikkat çekmektedir. Çalışma, Teknoloji Kabul Modeli (Davis, 1989), Öz-Yeterlik Teorisi (Bandura, 1977) ve Bağlantıcılık Kuramı (Siemens, 2005) temel alınarak iki boyutlu bir yapı ortaya koymuştur. Yine Arslankara ve Usta (2025) tarafından yapılan Yaşam Boyu Yapay Zekâ Etik Farkındalık Ölçeği çalışmasının sonuçları yapay zeka kullanımında etik farkındalığın statik bir özellik değil, bilişsel, duygusal ve davranışsal bileşenleri bütünleştiren dinamik ve yaşam boyu süren bir yetkinlik olduğunu göstermiştir. Karaoğlu Yılmaz ve Yılmaz (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışma, Laupichler ve arkadaşları (2023) tarafından geliştirilen Yapay

Zeka Okuryazarlığı Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve geçerlilik-güvenilirlik analizlerini kapsamaktadır. Araştırma, Türkiye’de YZ okuryazarlığını değerlendirmeye yönelik nitelikli ve kültürel olarak uyarlanmış bir ölçme aracı kazandırmakla birlikte hem bireysel farkındalığın artırılması hem de eğitim programlarının yapılandırılması açısından önemli bir kaynak sunmaktadır. Ayrıca çalışma, YZ okuryazarlığının etik, hukuki ve sosyal farkındalık gerektiren bütüncül bir yetkinlik olduğunu vurgulamaktadır.

Çetin ve arkadaşları (2024), pazarlama ve muhasebe alanlarında YZ’nin kullanımını incelediği bibliyometrik analizinde, Türkiye’nin bu alandaki bilimsel katkısının sınırlı olduğunu fakat yükselen bir eğilim gösterdiğini belirtmiştir. Araştırma, özellikle büyük veri analitiği ve muhasebe otomasyonuna dikkat çekmektedir. Kırtıl ve Aşkun (2021), turizm alanında yayımlanan YZ temalı çalışmaları ele alarak, görsel teknolojiler ve dijital rehberlik gibi alt konuların ön planda olduğunu göstermiştir. Sonuçlar, bu konuların turizm deneyimini yeniden şekillendirdiğini ortaya koymuştur.

Bircan ve Salah (2022), sosyal bilimlerde YZ’ye olan ilgiyi gösteren analizlerinde, en çok yayınlanan dergilerin ve işbirliği yapan ülkelerin dağılımını ortaya koyarak alanın küresel profilini çizmektedir. Veriler, Avrupa ve Asya ülkelerinin bu alandaki üretkenliğini öne çıkarmaktadır. Ok ve arkadaşları (2025), eğitimde sürdürülebilir teknoloji uygulamalarını analiz ederek, YZ’nin sürdürülebilir öğrenme ortamları yaratmada nasıl konumlandığını açıklamıştır. Çalışmanın sonuçları, öğretim materyallerinin kişiselleştirilmesine yönelik teknolojilere yönelimi doğrulamaktadır.

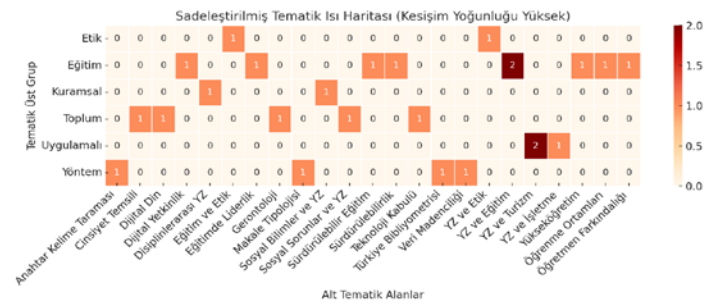
Çifci ve Şahin Başfıncı (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışma, YZ teknolojilerinin toplumsal cinsiyet kalıplarını nasıl yeniden ürettiğine odaklanmaktadır. On farklı meslek grubuna yönelik geliştirilen robotlara ilişkin katılımcı algıları analiz edilmiş ve sonuçlar, YZ temsillerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini pekiştirme potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle kadın ve erkek katılımcıların robotlara atfettikleri cinsiyet özelliklerinin farklılaşması, teknolojinin cinsiyet temelli kalıp yargılardan bağımsız gelişmediğini göstermektedir. Bu durum, YZ’nin

nötr bir teknoloji değil, sosyal ve kültürel bağlamlarla şekillenen bir temsil aracı olduğunu ortaya koymaktadır (Çifci & Şahin Başfıncı, 2020).

Alper ve Alper (2020) çalışmalarında Endüstri 4.0 devriminin emek piyasaları üzerindeki etkilerini teorik düzlemde değerlendirmiş ve YZ ile otomasyon teknolojilerinin işgücü niteliklerinde köklü değişimlere yol açacağını vurgulamışlardır. YZ, nesnelerin interneti ve algoritmik karar verme sistemlerindeki ilerlemelerin mühendis, tasarımcı ve hukukçu gibi vasıflı işgücünü doğrudan etkileyeceği öngörülmüştür. Bu bağlamda çalışma, disiplinler arası bilgiye sahip bireylerin geleceğin istihdam piyasasında ön plana çıkacağını ifade ederek, YZ’nin istihdam ve insan sermayesi üzerindeki dönüştürücü etkisine dikkat çekmektedir.

Tüm bu çalışmalar, YZ’nin sosyal temsili, eğitsel uygulamaları, etik boyutları ve akademik söylemdeki konumlanışı üzerine zengin ve çok yönlü veri sunmakta ve bu doğrultuda yapılacak her yeni araştırmaya sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Aşağıdaki ısı haritası, daha az üst tematik grupla (Eğitim, Toplum, Etik, Kuramsal, Yöntem, Uygulamalı) alt temalar arasındaki yoğunluk kesişimlerini daha net bir şekilde göstermektedir. Özellikle “Eğitim” temasının birçok alt konuyla yoğun biçimde ilişkilendiği görülmektedir (Şekil 2).

Şekil 2 Tematik Isı Haritası

Şekil 2’de verdiğimiz tematik ısı haritası, YZ konulu akademik literatürde öne çıkan temaların yoğunluklarını ve disiplinlerarası dağılımını anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Haritada en dikkat çeken unsur, “Eğitim” üst temasının altında yoğun bir tematik çeşitliliğin bulunmasıdır. “YZ ve Eğitim”, “Dijital Yetkinlik”, “Sürdürülebilir Eğitim” ve “Öğrenme Ortamları” gibi alt temalar,

bu başlık altında yüksek sıklıkla çalışılmıştır ve bu durum, Türkiye akademisinde YZ'nin en çok eğitim bağlamında ele alındığını göstermektedir. “Toplum” başlığı altında toplanan temalar, özellikle “Cinsiyet Temsili”, “Dijital Din”, “Teknoloji Kabulü” ve “Gerontoloji”, sosyal yapılarla YZ ilişkisini sorgulayan çalışmalara işaret ederken, bu alandaki çeşitliliğin artmakta olduğunu göstermektedir. “Etik” temasında yer alan çalışmalar sınırlı sayıda olmasına rağmen, içerik açısından yoğun ve derinlemesine analizler barındırmaktadır. “YZ ve Etik” ile “Eğitim ve Etik” gibi konular, özellikle karar alma süreçleri ve algoritmik adalet çerçevesinde ele alınmaktadır. “Yöntem” grubu ise “Makale Tipolojisi”, “Anahtar Kelime Taraması”, “Veri Madenciliği” gibi konular üzerinden literatüre metodolojik katkı sağlayan çalışmaları temsil etmektedir. Diğer yandan “Kuramsal” ve “Uygulamalı” başlıkları altında yer alan temalar daha sınırlı sayıda çalışma içeriyor olsa da, bu alanların özgünlük ve içerik yönünden dikkat çekici bir potansiyel taşıdığı görülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma, YZ'nin sosyal bilimler bağlamında nasıl temsil edildiğini iki düzlemde inceleyen karma yöntemli bir araştırmadır. Çalışma, hem bibliyometrik analiz hem de nitel doküman incelemesi yöntemlerini bir araya getiren bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırma, açıklayıcı sıralı karma yöntem deseninde yapılandırılmıştır (Creswell & Plano Clark, 2018). İlk aşamada bibliyometrik analiz gerçekleştirilmiş, ardından nitel içerik analizi ile özet metinlerdeki sosyal temsiller derinlemesine ele alınmıştır.

Bibliyometrik Veri Kümesi ve Haritalama Süreci

Bibliyometrik analizde, yayınların yıllara göre dağılımı, anahtar kelime eş görülme sıklığı, en üretken yazar kurumları, en çok atıf alan yayınlar gibi göstergeler dikkate alınmıştır. Haritalama sürecinde VOSviewer ve Bibliometrix (R Studio) programları kullanılmıştır (van Eck & Waltman, 2010). Haritalar üzerinden anahtar kavram kümeleri çıkarılarak, YZ'ye ilişkin akademik ilgi alanlarının yapısı görselleştirilmiştir.

Çalışmada analiz edilen bibliyometrik veri kümesi,

2022-2024 yılları arasında yayımlanmış ve kurumsal adresi Türkiye olan toplam 957 akademik makaleyi kapsamaktadır. Bu yayınlar, YZ ile ilişkili sosyal bilim temalı çalışmalardan oluşmaktadır. Veriler, ilgili makalelerin yazar bilgileri, özetleri, anahtar kelimeleri, yayın yılı, yayın türü, kaynakça bilgileri ve yayımlandıkları dergiler dahil olmak üzere çoklu değişkenler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yayınların %65'i araştırma makalesi, %22'si inceleme, %13'ü ise derleme niteliğindedir. En yoğun yayın yılı 2024'tür.

İlk aşamada bu yayınlar üzerinden genel bibliyometrik eğilimler belirlenmiş, bibliyometrik analiz sonucunda YZ ve sosyal bilimler kesişiminde yüksek atıf alan, çeşitlilik gösteren temaları içeren ve farklı dergilerde yayımlanmış 250 makale, içerik analizi için maksimum çeşitlilik örnekleme (maximum variation sampling) yaklaşımıyla seçilmiştir. Bu seçimde temsiliyet, konu çeşitliliği ve metodolojik dağılım dikkate alınmış, geri kalan yayınlar tekrar eden konu/dergi kümeleri nedeniyle dışarda bırakılmıştır.

Doküman İncelemesi ve Nitel Analiz

İkinci aşamada, söz konusu yayınların özet metinleri nitel içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu analiz, YZ'nin sosyal temsillerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmada tematik analiz, betimsel analiz ve destekleyici olarak frekans analizi yöntemleri kullanılmıştır. Analiz süreci, Braun ve Clarke (2006) tarafından tanımlanan tematik analiz aşamalarına göre gerçekleştirilmiştir:

1. Veriye aşinalık,
2. İlk kodların oluşturulması,
3. Temaların belirlenmesi,
4. Temaların gözden geçirilmesi,
5. Temaların adlandırılması ve tanımlanması,
6. Bulguların raporlanması.

Kodlama süreci hem indüktif (veri temelli) hem de dedüktif (kuramsal çerçeveye dayalı) biçimde yürütülmüştür. Özellikle YZ'nin sosyal, etik, kültürel ve insani yönlerine ilişkin betimlemeler, tematik örüntüler olarak tanımlanmıştır.

Temalar ve Kodlama Şeması

Aşağıda verilen kodlar hem betimsel hem de analitik olarak yorumlanmak üzere MAXQDA/Excel aracılığıyla işlenmiştir (Tablo 1). Temaların yaygınlıkları frekans analizi ile desteklenmiştir.

Tablo 1 Temalar ve Kodlama Şeması

Tema Adı	Kod	Tanım	Örnek Çıkarım
Yardımcı Aktör	T1	YZ'nin bireye/ duruma yardımcı bir araç olarak sunulması	ChatGPT öğretmenlerin iş yükünü azaltmaktadır.
İnsani Rollerle Donatılmış YZ	T2	YZ'nin insan gibi düşünme, karar verme vb. özelliklerle anlatılması	YZ, birey gibi yorum yapabilen sistemler geliştirmiştir.
Etik Risk ve Tehlike Temsili	T3	YZ'nin etik dışı sonuçlara yol açabileceği yönünde bir anlatı	Mahremiyet ihlali riskine karşı YZ sistemlerinin denetlenmesi gerekir.
Toplumsal Yarar Odaklılık	T4	YZ'nin topluma, eğitime, kamuya fayda sağlayan potansiyeline vurgu	YZ tabanlı uygulamalar dezavantajlı grupların erişimini kolaylaştırıyor.
Güç İlişkisi ve Denetim İhtiyacı	T5	YZ'nin kontrol edilmesi gerektiğine dair güçlü çağrılarının öne çıkması	YZ sistemleri üzerindeki düzenlemeler yetersiz kalmaktadır.
Ütopya ve Distopya Temsilleri	T6	YZ'nin ya çok olumlu ya da çok karamsar bir gelecek vizyonu ile sunulması	YZ ile tüm sektörler dönüşecek, insanlar işsiz kalabilir.

Yukarıda sunulan tablo, Türkiye adresli YZ temalı akademik yayınların özet metinleri üzerinden gerçekleştirilen tematik içerik analizi sonuçlarını yansıtmaktadır. Temalar, çalışmanın amaçları doğrultusunda öncelikle literatüre dayalı olarak belirlenmiş, ardından indüktif ve dedüktif kodlama süreçleriyle sahadan

elde edilen verilerle desteklenmiştir. Kodlar, her temanın altında gruplanmış ve doğrudan özet cümlelerinden elde edilen örnek alıntılarla somutlaştırılmıştır.

Tablo 2 Kodlanmış Özet Alıntıları Tablosu

Tema	Kod	Özet Metninden Alıntı	Kısa Açıklama
Yardımcı Aktör	T1	Bu çalışmada, YZ destekli öğretim materyallerinin öğretmenlerin zaman yönetimine katkısı ele alınmıştır.	YZ, destekleyici araç olarak sunuluyor.
		Veri analiz sürecinde YZ, araştırmacılara hızlı analiz imkânı sağlamıştır.	Araçsallık vurgusu öne çıkıyor.
		ChatGPT ile yazı süreçleri daha verimli hâle gelmiştir.	Verimlilik artırıcı araç rolü.
İnsani Rollerle Donatılmış YZ	T2	YZ teknolojileri, öğretim tasarım sürecinde rehber niteliğindedir.	Rehberlik işlevi yüklenmiş.
		YZ, öğrencinin hatalarını analiz edip kişisel önerilerde bulunabilmektedir.	İnsan gibi öneri sunan bir sistem tanımı.
		Sistem, öğrencinin motivasyon düzeyine göre soru yöneltebilmektedir.	Duygu ve karar okuma gibi insana özgü beceriler atfedilmiş.
		YZ, öğretmenin pedagojik sezgisine benzer biçimde öğrenciye yaklaşmaktadır.	İnsani sezgiye benzeme vurgusu.
		YZ modelleri, kendi başına öğrenebilen varlıklar hâline gelmiştir.	Otonomi ve bilinç çağrısı.

Tablo 2 Kodlanmış Özet Alıntıları Tablosu

Tema	Kod	Özet Metninden Alıntı	Kısa Açıklama				
Etik Risk ve Tehlike Temsili	T3	YZ sistemlerinin mahremiyet ihlallerine yol açma ihtimali göz ardı edilmemelidir.	Mahremiyet eksen.	Güç İlişkisi ve Denetim İhtiyacı	T5	YZ sistemlerinin karar mekanizmaları kullanıcılar tarafından anlaşılamamaktadır.	Güç asimetrisi ve denetim ihtiyacı.
		Algoritmik önyargılar, karar süreçlerinde eşitsizliğe neden olabilir.	Etik adalet riski vurgusu.			Küresel şirketler, YZ verilerini denetimsiz biçimde toplamakta ve kullanmaktadır.	Güç yoğunlaşması eleştirisi.
		YZ uygulamaları, insan hakları açısından denetime tabi tutulmalıdır.	Hukuki-etik çerçeve öneriliyor.			Teknolojik sistemlerde şeffaflık eksikliği, demokratik denetimi tehdit etmektedir.	Demokrasi ve kontrol vurgusu.
		YZ'nin şeffaflık sorunu, kullanıcı güvenliğini zedeleyebilir.	Güven problemi dile getiriliyor.			YZ politikalarının regülasyon eksikliği, kamuoyunu endişelendirmektedir.	Hukuki boşluk eleştirisi.
		YZ tabanlı sesli sistemler, görme engelli bireylerin bilgiye erişimini kolaylaştırmaktadır.	Erişilebilirlik teması.			YZ sayesinde insanların tüm zihinsel yükü ortadan kalkacaktır.	Ütopik beklenti.
Toplumsal Yarar Odaklılık	T4	Uzaktan eğitimde YZ, öğrencilere bireysel destek sağlamaktadır.	Eğitimde adalet vurgusu.	Ütopya ve Distopya Temsilleri	T6	YZ gelişimiyle birlikte pek çok meslek ortadan kalkacak ve toplumsal çöküş yaşanabilecektir.	Distopik senaryo.
		Sosyal hizmetlerde YZ destekli tespit sistemleri, ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesini kolaylaştırmıştır.	Kamu hizmeti uygulamaları.			YZ sayesinde insan sonrası toplum vizyonu artık mümkündür.	Post-human çağrışımı.
		Afet yönetiminde YZ tabanlı tahmin sistemleri geliştirilmiştir.	Toplum yararına risk önleme işlevi.			Eğitim, YZ ile tamamen otomatize edilecektir.	Tam dijitalleşme ve öğretmensizlik varsayımı.

Her bir tema, YZ'nin akademik söylemde nasıl toplumsal bir aktör olarak temsil edildiğini, hangi işlevlerle tanımlandığını ve ne tür etik, kültürel ya da teknolojik bağlamlara oturtulduğunu ortaya koymaktadır. Kodlar tematik gruplar altında bir araya getirilmiş ve örnek cümleler ise bu kodların veri içerisindeki karşılığını göstermektedir.

Bu yapı, nitel analiz bulgularının hem betimleyici hem de yorumlayıcı düzeyde sunulmasını sağlamaktadır. Ayrıca, araştırmada yer verilen frekans analizine dayalı olarak,

temaların yayın özetlerinde ne sıklıkta tekrarlandığı da çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınmaktadır. Bu sayede, hem YZ’ye dair baskın anlatı örüntüleri hem de tematik çeşitlilik görünür kılınmıştır.

Geçerlik ve Güvenilirlik

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla, kodlama süreci araştırmacıya destek olmak üzere bağımsız bir araştırmacı tarafından da yürütülmüş ve görüş birliği oranı hesaplanmıştır (Miles & Huberman, 1994). %85’in üzerinde uyum sağlandığı için kodlama güvenilir bulunmuştur. Geçerlik açısından ise yöntemsel üçleme sağlanmış olup hem bibliyometrik haritalama hem de içerik analizi bulguları karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Ayrıca, örnek alıntılar aracılığıyla temaların temsil gücü pekiştirilmiştir.

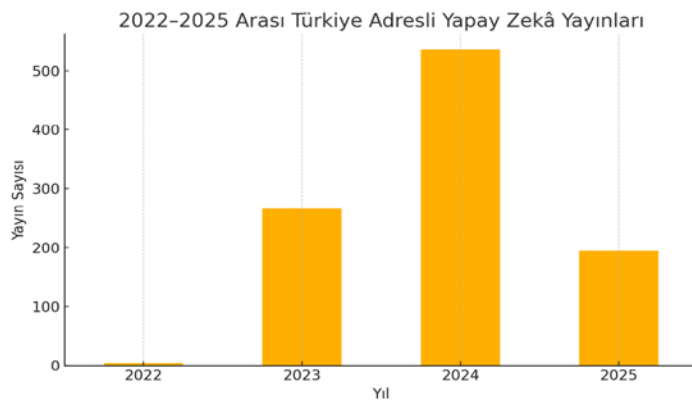
Etik Değerlendirme

Bu araştırma yalnızca açık erişimli ve kamuya açık akademik metinlerin özetleri üzerinden gerçekleştirildiği için etik kurul izni gerektirmemektedir. Çalışmada kişisel veri toplanmamış, yalnızca literatüre dayalı dokümanlar analiz edilmiştir.

BULGULAR

Birinci Nicel Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Birinci nicel araştırma sorusu “2022-2025 yılları arasında Türkiye adresli YZ temalı yayınların yıllara göre dağılımı nasıldır?” şeklindedir. Buna göre yapılan analize göre aşağıdaki grafikte yıllara göre yayımlanan YZ makaleleri verilmiştir (Şekil 3).

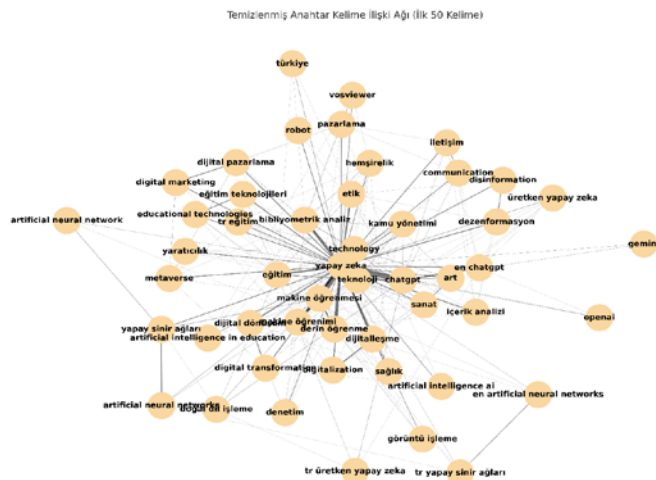

Şekil 3 2022-2025 Arası Türkiye Adresli YZ Yayınları

2022-2025 yılları arasında Türkiye adresli YZ temalı akademik yayınların yıllara göre dağılımına bakıldığında, YZ konusundaki bilimsel üretimin özellikle 2023 yılından itibaren belirgin biçimde arttığı gözlemlenmektedir. 2022 yılı, analiz kapsamındaki en düşük yayın sayısına sahip yıl olarak öne çıkmakta olup bu durum, Türkiye akademisinde YZ’ye yönelik sosyal bilim temelli araştırma eğiliminin henüz olgunlaşma sürecinde olduğunu göstermektedir. Ancak 2023 yılıyla birlikte bu alandaki yayın sayısında anlamlı bir yükseliş yaşanmış, 2024 yılında da bu artış eğilimi devam etmiştir. 2025 yılı verileri henüz yılın başında toplanmasına rağmen, ulaşılan yayın sayısı dikkat çekici düzeydedir ve bu durum, YZ konusunun akademik ilgi alanı olarak kalıcılaştığını ve gündemden düşmediğini ortaya koymaktadır. Bu yükselen trend, küresel düzeyde YZ’nin etkisinin artmasıyla birlikte Türkiye akademisinin bu dönüşüme paralel bir üretim motivasyonu içinde olduğunu göstermektedir.

İkinci Nicel Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

İkinci nicel araştırma sorusu, “Bu yayınlarda en sık kullanılan anahtar kelimeler nelerdir ve bu kavramlar arasındaki ilişki ağı nasıldır?” şeklindedir. 2022-2025 yılları arasında Türkiye adresli yapay zekâ temalı akademik yayınlardan elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan anahtar kelime eşgörülüm haritası, yalnızca kavramsal sıklıkları değil, aynı zamanda bu kavramların ilişkisel yoğunluklarını ve kümelenme eğilimlerini de ortaya koymaktadır (Şekil 4). Grafik incelendiğinde, “yapay zekâ”, “chatgpt”, “eğitim” ve “makine öğrenmesi” gibi kavramların merkeze daha yakın konumlandığı ve birçok kavramla çoklu bağlar kurduğu görülmektedir. Bu durum, bu kavramların Türkiye’deki akademik söylemde hem içeriksel hem de yapısal birer omurga işlevi gördüğünü göstermektedir.

ve en üretken yazar kurumları nelerdir?” Bu soruya yanıt bulmak için 2022-2025 yılları arasında yayımlanan çalışmalarda yer alan yazar isimleri, kurumları ve atıf sayıları incelenerek Türkiye adresli YZ literatüründe akademik üretkenliğin ve etki gücünün dağılımı ortaya konmuştur.

Aşağıda sunulan tablo, Türkiye adresli YZ temalı yayınların kaynakçalarında en sık referans verilen çalışmaları özetlemektedir (Tablo 3). Listeye bakıldığında, hem yerli hem de uluslararası çalışmaların sıklıkla atıf aldığı görülmektedir. Özellikle Arslan (2020) gibi Türkiye merkezli akademisyenlerin YZ’nin eğitimdeki uygulamaları üzerine gerçekleştirdiği çalışmaların dikkat çekici sayıda atıf aldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, Davenport & Ronanki (2018), Kaplan & Haenlein (2019) gibi YZ’ye yönelik kuramsal ve eleştirel bakış açıları sunan yabancı kaynaklar da yerli araştırmalar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır.

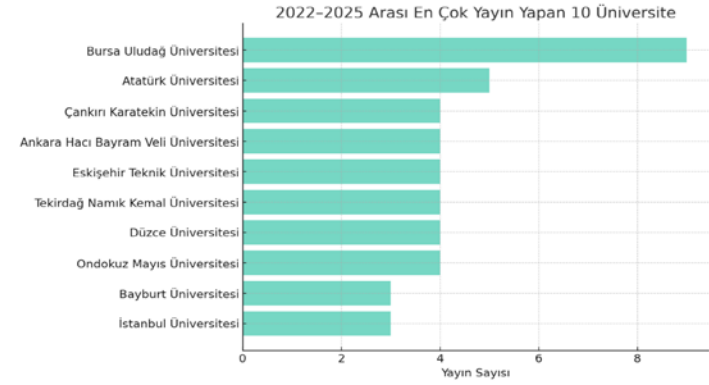
Tablo 3 En Çok Referans Verilen Kaynaklar

Sıra	Yazar(lar)	Yıl	İçerik	Kaynak / Dergi
1	Arslan, K.	2020	YZ’nin eğitimde kullanımı üzerine bir değerlendirme	Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi
2	Davenport, T. H., & Ronanki, R.	2018	Gerçek dünya için YZ	Harvard Business Review
3	Kaplan, A., & Haenlein, M.	2019	YZ’nin yorumları, örnekleri ve sonuçları	Business Horizons
4	OECD	2021	Eğitimde YZ: Sürdürülebilir kalkınma için zorluklar ve fırsatlar	OECD Publishing
5	UNESCO	2021	YZ ve eğitim: Politika yapıcılar için rehberlik	UNESCO Publishing

Bu bulgular, Türkiye’deki akademik camianın YZ’ye dair hem yerel katkılar üretme hem de uluslararası literatürle

etkileşim kurma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda eğitim, teknoloji, etik ve sosyoteknik dönüşüm gibi çeşitli temalarda atıf alan bu yayınlar, alandaki disiplinlerarası araştırma ilgisini yansıtmaktadır.

Bu disiplinlerarası ilginin önemli bir diğer göstergesi de, YZ konulu yayınlarda öne çıkan üniversitelerin dağılımıdır (Şekil 6).

Şekil 6 2022-2025 Arası En Çok Yayın Yapılan 5 Dergi

Grafikte görüldüğü üzere, YZ temalı yayınlar Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerine yayılmış üniversitelerinde üretilmektedir. Özellikle Bursa Uludağ Üniversitesi, açık ara en üretken kurum olarak öne çıkmakta ve alana önemli katkılar sağlamaktadır. Onu sırasıyla Atatürk, Çankırı Karatekin, Ankara Hacı Bayram Veli, Eskişehir Teknik, Tekirdağ Namık Kemal, Düzce ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi izlemektedir. Bu dağılım, YZ araştırmalarının yalnızca büyükşehirlerdeki merkezî üniversitelerde değil, Anadolu’daki çeşitli üniversitelerde de önemli ölçüde ele alındığını göstermektedir. Böylece, Türkiye genelinde YZ’ye yönelik akademik üretimin yaygınlaştığı ve üniversitelerin bu dönüşümde etkin roller üstlendiği anlaşılmaktadır.

Beşinci Nicel Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Beşinci nicel araştırma sorusu şudur: “YZ temalı yayınlarda en sık kullanılan kavramlar, eğilimler ve konular nelerdir?” Bu soruya yanıt vermek amacıyla, 2022-2025 yılları arasında yayımlanan Türkiye adresli çalışmalarda kullanılan özet metinler üzerinden kavram, eğilim ve konular analiz edilmiştir.

Beşinci araştırma sorusu kapsamında yapılan içerik analizi, 2022-2025 yılları arasında Türkiye adresli YZ

temalı yayınların özet metinlerinde öne çıkan kavramları ve tematik eğilimleri ortaya koymaktadır (Tablo 4). Analiz sonucunda en sık tekrar edilen kavram “yapay” olurken, onu “zekâ”, “yapay zekâ”, “eğitim”, “öğrenme”, “öğrenci” ve “öğretmen” gibi eğitim odaklı temalar takip etmektedir. Bu durum, YZ’nin eğitim bağlamında hem pedagojik hem de uygulamalı düzeyde yoğun biçimde ele alındığını göstermektedir. Özellikle ChatGPT gibi güncel araçlara yapılan referanslar, üretken YZ uygulamalarının da literatürde önemli bir yer edindiğine işaret etmektedir.

Tablo 4 Özet Metinlerine Dayalı Tematik Kavramların Frekans Dağılımı (2022-2025)

Sıra	Kavram	Frekans
1	yapay	9.933
2	zeka	8.942
3	yapay zeka	8.776
4	study	1.386
5	eğitim	891
6	öğrenme	701
7	öğrenci	585
8	öğretmen	572
9	veri	498
10	chatgpt	488
11	etki	450
12	sağlık	394
13	etik	368
14	doğal dil işleme	352
15	teknoloji	330
16	sistem	294
17	akademik	276
18	süreç	248
19	öğretim	236
20	beceri	201

Ayrıca, veri, etik, doğal dil işleme ve sağlık gibi kavramların sıklıkla kullanılması, YZ’nin disiplinler arası doğasını ve sosyal, teknolojik ve ahlaki boyutlarının da akademik incelemeye konu edildiğini ortaya koymaktadır. Bu temalar, hem eğitim teknolojileri bağlamında hem de YZ’nin birey, toplum ve sistem üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik çok boyutlu bir yaklaşımın

benimsendiğini göstermektedir. Sonuç olarak, tematik analiz YZ’nin Türkiye’deki akademik söylemde çok yönlü biçimde konumlandırıldığını ve farklı araştırma eğilimleriyle bütünleştiğini açıkça ortaya koymaktadır.

“YZ temalı yayınlarda en sık kullanılan eğilimler ve konular nelerdir?” sorusu kapsamında yapılan içerik çözümlemesi, yayınların özet metinlerinde sıklıkla vurgulanan disiplinler arası odakları ve güncel yönelimleri ortaya koymaktadır (Tablo 5). Analiz sonucunda yedi ana tematik eğilim belirlenmiştir. Eğitim alanı başta olmak üzere YZ’nin öğretim, değerlendirme ve öğrenme süreçlerine entegrasyonu öne çıkmaktadır. Etik ve hukuki boyutlar, özellikle YZ yasası, bireysel mahremiyet ve toplumsal sorumluluk gibi konular etrafında şekillenmektedir. Sağlık alanında ise klinik karar destek sistemleri, dış hekimliği uygulamaları ve yaşam kalitesini artırmaya yönelik YZ çözümleri dikkat çekmektedir.

Tablo 5 YZ Temalı Yayınlarda Öne Çıkan Konular ve Tematik Eğilim Örnekleri (2022-2025)

Sıra	Tematik Konu Başlığı	Eğilim Açıklaması	Çıkarım
1	Eğitimde YZ Kullanımı	Öğretim, değerlendirme, özelleştirilmiş öğrenme ve öğrenci izleme için YZ kullanımı	Temel insan hak ve hürriyetlerini tanıyan YZ destekli öğrenme sistemleri yaygınlaşıyor.
2	Etik ve Hukuki Boyutlar	YZ etiği, mahremiyet, YZ yasası ve yasal düzenlemelere artan vurgu	YZ Yasası ile YZ teknolojilerinin etik çerçevede sınırlandırılması hedeflenmektedir.
3	Sağlıkta YZ	Teşhis destek sistemleri, klinik karar verme süreçleri ve hasta takibi uygulamaları	YZ, dış hekimliği pratiğinde önemli bir teşhis destek aracı hâline gelmektedir.
4	Doğal Dil İşleme ve ChatGPT	ChatGPT gibi üretken YZ araçlarının eğitsel ve dilsel etkileri	Günümüzde kurumlar kurumsal iletişim faaliyetlerinde doğal dil işleme algoritmalarına yönelmektedir.

Tablo 5 YZ Temalı Yayınlar da Öne Çıkan Konular ve Tematik Eğilim Örnekleri (2022-2025)

Sıra	Tematik Konu Başlığı	Eğilim Açıklaması	Çıkarım
5	Mesleki ve Endüstriyel Uygulamalar	Tarım, dış hekimliği, iletişim, yönetim alanlarında YZ destekli çözümler	Teknoloji, işletmelerin iş yapma biçimlerini yeniden tanımlamakta, YZ bu sürecin merkezinde yer almaktadır.
6	Teknoloji Kabulü ve Tutumlar	Öğretmen, öğrenci ve toplumun YZ'ye yönelik algıları, kabul düzeyi ve direnç	Çalışmada gelişen teknoloji ile ortaya çıkan YZ uygulamalarına yönelik öğretmen tutumları incelenmiştir.
7	Dijitalleşme ve Kurumsal Dönüşüm	Kurumların dijitalleşme süreçlerinde YZ'yi araçsallaştırmaları	Kurumların dijital dönüşüm süreçlerinde YZ araçları yönetimde belirleyici rol oynamaktadır.

Doğal dil işleme ve ChatGPT gibi üretken YZ araçları, hem dil temelli uygulamalarda hem de öğrenme materyallerinin üretilmesinde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Mesleki ve endüstriyel uygulamalarda, tarım, işletme, iletişim ve yönetime yönelik YZ destekli çözümlere yer verilmektedir. Ayrıca bireylerin ve kurumların teknolojiye karşı tutumları, YZ'ye yönelik kabul düzeyleri ve direnç mekanizmaları da yayınların önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Son olarak, dijitalleşme ve kurumsal dönüşüm konuları, kurumların YZ'ye uyum sağlama süreçleriyle ilişkilendirilmiştir.

Birinci Nitel Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Birinci nitel araştırma sorusu “Türkiye adresli akademik yayınların özet metinlerinde YZ hangi sosyal rollerle temsil edilmektedir?” şeklindedir. Bu amaçla tematik çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle öğretmen, yardımcı, asistan, rehber, karar destekleyici, kontrol aracı gibi sosyal

rollerle ilgili anahtar sözcükler belirlenmiş ve bu kelimeleri içeren özet metinleri filtrelemek üzere metinsel tarama yapılmıştır. Daha sonra elde edilen metinler üzerinden içerik parçaları kodlanmış ve her cümleye uygun tematik rol ataması yapılmıştır. Yapılan tematik çözümleme sonucunda, Türkiye adresli akademik yayınların özet metinlerinde YZ sıklıkla belirli sosyal rollerle temsil edilmektedir (Tablo 6). YZ çoğunlukla bir yardımcı aktör, danışman, kontrol mekanizması, karar destekleyici sistem veya öğretici araç olarak kurgulanmaktadır. Bu roller, teknolojinin etkileşimli ve yönlendirici bir unsur olarak konumlandırıldığını göstermektedir.

Tablo 6 YZ'nin Sosyal Rol Temsilleri - Tematik Örnekler

Sıra	Tematik Alıntı	Kodlanan Sosyal Rol
1	YZ, dış hekimliği pratiğinde önemli bir teşhis destek aracı hâline gelmektedir.	Karar Destekleyici
2	Dünya bugün, konuşma tanıma, bilgisayarla görme ve öneri sistemleriyle donatılmış YZ uygulamalarını kullanmaktadır.	Öneri Sistemi
3	Dünya nüfusundaki hızlı artış, gıda kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle YZ'nin tarımsal süreçlerde karar destek sistemi olarak kullanımı giderek önem kazanmaktadır.	Karar Destekleyici
4	YZ teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmeler, insan faktörünün bir asistan olarak yeniden konumlanmasına neden olmaktadır.	Asistan Rolü
5	Günümüzde kurumlar, kurumsal iletişim faaliyetlerinde doğal dil işleme algoritmalarıyla birlikte YZ destekli içerik yöneticisi rolü benimsemektedir.	İçerik Yöneticisi

Özellikle eğitim ve sağlık alanlarında YZ'nin karar verici süreçlerde insanla iş birliği içinde çalışan bir asistan gibi temsil edildiği görülmektedir. Bu da, akademik söylemin YZ'yi toplumsal sistemlerde aktif ve sorumluluk taşıyan bir özne gibi betimleme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

İkinci Nitel Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

İkinci nitel araştırma sorusu “Bu temsillerde YZ’ye insani özellikler atfedilmekte midir? Eğer atfediliyorsa, hangi bağlamlarda gerçekleşmektedir?” olarak belirlenmiştir. Bu araştırma kapsamında, Türkiye adresli YZ temalı yayın özetlerinde YZ’ye insani özelliklerin atfedilip atfedilmediğini incelemek amacıyla tematik çözümleme yöntemi uygulanmıştır. Öncelikle karar verme, düşünme, öğrenme, empati, bilişsel kapasite, akıl yürütme, özerklik ve insan gibi davranma gibi insani bilişsel ve duyuşsal nitelikleri temsil eden anahtar kavramlar belirlenmiştir. Bu kavramlara göre özet metinleri filtreleyen bir tarama yapılmış, ardından elde edilen cümleler tematik olarak analiz edilmiştir. Her metin parçası, YZ’nin insana benzer özelliklerle nasıl temsil edildiğine dair tematik kodlarla etiketlenmiştir. Kodlama süreci, YZ’ye atfedilen yeteneklerin insan benzeri bilişsel ve duygusal yapıların bir uzantısı olarak tanımlandığını göstermiştir. Yapılan tematik çözümleme sonucunda, YZ’nin birçok akademik yayında dolaylı veya doğrudan biçimde insani özelliklerle betimlendiği gözlemlenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7 YZ’ye Atfedilen İnsani Özellikler - Tematik Örnekler

Sıra	Tematik Alıntı	Kodlanan İnsani Yön
1	Dünya nüfustaki hızlı artış, gıda kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle YZ’nin tarımsal süreçlerde karar destek sistemi olarak kullanımı giderek önem kazanmaktadır.	Karar Verme Yetisi
2	YZ, dış hekimliği pratiğinde önemli bir teşhis destek aracı hâline gelmektedir.	Bilişsel Temsil
3	Günümüzde kurumlar kurumsal iletişim faaliyetlerinde doğal dil işleme algoritmalarıyla birlikte YZ destekli içerik yöneticisi rolü benimsemektedir.	Dil İşleme Kabiliyeti
4	Teknoloji, işletmelerin iş yapma biçimlerini yeniden tanımlamakta, YZ bu sürecin merkezinde yer almaktadır.	Karar Süreçlerine Katılım

Tablo 7 YZ’ye Atfedilen İnsani Özellikler - Tematik Örnekler

Sıra	Tematik Alıntı	Kodlanan İnsani Yön
5	Dünya bugün, konuşma tanıma, bilgisayarla görme ve öneri sistemleriyle donatılmış YZ uygulamalarını kullanmaktadır.	İnsan Benzeri Öneri Sistemi

Özet metinlerde YZ’ye “karar verme”, “öğrenme”, “dil anlama”, “empati kurma” veya “akıl yürütme” gibi bilişsel ve duygusal özellikler atfedilmektedir. Bu temsiller, YZ’yi özerk ve etkileşimli bir özne olarak konumlandırma eğilimini yansıtmaktadır. Ayrıca “insan gibi davranan sistemler” şeklinde yapılan betimlemeler, YZ’nin insan benzeri yeteneklerle donatıldığı izlenimini vermekte ve bu da hem pedagojik hem de toplumsal algıyı şekillendiren güçlü bir felsefi duruş sergilemektedir.

Üçüncü Nitel Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Üçüncü nitel araştırma sorusu kapsamında yayın özetlerinde YZ’nin etik, hukuki ve kültürel yönlerin nasıl ele alındığı incelenmiştir. YZ’nin etik, hukuki ve kültürel yönlerine dair temsilleri belirlemek amacıyla yürütülen bu tematik çözümleme sürecinde, özet metinler içerisinde etik, ahlak, gizlilik, mahremiyet, yasa, hukuk, toplumsal değer, kültür, sorumluluk gibi anahtar kavramlar belirlenmiş ve özet metinler bu kavramlara göre taranmıştır. Tarama sonucunda eşleşen metin parçaları seçilmiş, ardından bu cümleler hukuki düzenleme, toplumsal sorumluluk, ahlaki değerler ve kültürel dönüşüm gibi tematik kodlarla etiketlenmiştir (Tablo 8). Kodlama süreci, YZ’nin toplumsal yapıyı etkileyen etik ve normatif bir unsur olarak ele alındığını göstermiştir.

Tablo 8 YZ'nin Etik, Hukuki ve Kültürel Temsilleri - Tematik Kodlama (2022-2025)

Sıra	Tematik Alıntı	Kodlanan Tematik Yön
1	YZ Yasası ile YZ teknolojilerinin etik çerçevede sınırlandırılması hedeflenmektedir.	Hukuki düzenleme (YZ yasası)
2	Dünya nüfusundaki hızlı artış, gıda kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle YZ'nin tarımsal süreçlerde karar destek sistemi olarak kullanımı önem kazanmaktadır.	Toplumsal sorumluluk ve kaynak yönetimi
3	YZ, dış hekimliği pratiğinde önemli bir teşhis destek aracı hâline gelmektedir.	Etkisel sorumluluk (sağlık pratiği)
4	Dijital çağ olarak adlandırılan 21. yüzyılda kültürel dönüşüm süreçlerinin merkezinde YZ yer almaktadır.	Kültürel dönüşüm ve dijital çağ
5	YZ teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmeler, insan faktörünün bir asistan olarak yeniden konumlanmasına neden olmaktadır.	Ahlaki sorumluluk ve insan-merkezlilik
6	Günümüzde kurumlar kurumsal iletişim faaliyetlerinde doğal dil işleme algoritmalarıyla birlikte YZ destekli içerik yöneticisi rolü benimsemektedir.	Bireysel özgürlük ve toplumsal etki

Tematik çözümlemeye göre Türkiye adresli akademik yayınların özetlerinde YZ sıklıkla hukuki düzenleme, ahlaki sorumluluk, toplumsal etki ve kültürel dönüşüm bağlamlarında ele alınmaktadır. YZ Yasası gibi doğrudan yasal referansların yanı sıra, YZ'nin bireyler ve toplum üzerindeki etkisine dair etik ve değer temelli değerlendirmeler de dikkat çekmektedir. Özetlerde sıkça YZ'nin sağlık, gıda güvenliği, bireysel özgürlük, kaynak yönetimi ve dijital kültürel değişim gibi çok boyutlu alanlardaki rolüne vurgu yapılmakta, bu da teknolojinin sadece teknik değil aynı zamanda normatif bir güç olarak görüldüğünü göstermektedir.

Dördüncü Nitel Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Dördüncü nitel araştırma sorusu kapsamında “Akademik

söylemde YZ'ye ilişkin daha çok hangi felsefi zemin öne çıkmaktadır? (örneğin: araçsalıcı, determinist, insan-merkezli, teknoloji-merkezli)” sorusuna yanıt aranmıştır. Akademik özet metinlerinde YZ'ye ilişkin felsefi zeminleri analiz etmek amacıyla tematik çözümleme yöntemi uygulanmıştır. Bu bağlamda araç, verimlilik, zorunluluk, çözüm, teknoloji merkezli, insan, toplum, kaçınılmazlık gibi kavramları içeren anahtar sözcükler belirlenmiş ve bu terimlere göre özet metinler taranmıştır. Elde edilen içerikler felsefi pozisyonlara göre araçsalıcı, determinist, insan-merkezli, teknoloji-merkezli gibi tematik kodlarla etiketlenmiştir (Tablo 9). Bu analiz, Türkiye akademisinde YZ'nin çoğunlukla araçsal ve teknik bir ilerleme mantığıyla temsil edildiğini, ancak bunun yanında toplumsal fayda ve etik sorumluluk odaklı söylemlerin de varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 9 YZ'ye İlişkin İdeolojik Temsiller - Tematik Kodlama (2022-2025)

Sıra	Tematik Alıntı	Kodlanan İdeolojik Yaklaşım
1	YZ Yasası ile YZ teknolojilerinin etik çerçevede sınırlandırılması hedeflenmektedir.	Hukuki-aracsal yaklaşım
2	Dünya nüfusundaki hızlı artış, gıda kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle YZ'nin tarımsal süreçlerde karar destek sistemi olarak kullanımı önem kazanmaktadır.	Toplumsal fayda odaklı (insan-merkezli)
3	Günümüzde kurumlar kurumsal iletişim faaliyetlerinde doğal dil işleme algoritmalarıyla birlikte YZ destekli içerik yöneticisi rolü benimsemektedir.	Teknoloji-merkezli dijitalleşme
4	Teknoloji, işletmelerin iş yapma biçimlerini yeniden tanımlamakta, YZ bu sürecin merkezinde yer almaktadır.	Araçsalıcı üretkenlik söylemi
5	Dünya bugün, konuşma tanıma, bilgisayarla görme ve öneri sistemleriyle donatılmış YZ uygulamalarını kullanmaktadır.	Determinist ve kaçınılmazlık vurgusu
6	YZ sistemleri, karar alma süreçlerini hızlandırarak insan müdahalesini minimuma indirmeyi amaçlamaktadır.	Verimlilik odaklı araçsalıcı temsil

Yapılan tematik çözümleme, akademik yayın özetlerinde YZ'ye dair farklı felsefi konumlandırmaların varlığını ortaya koymaktadır. Yayınların büyük çoğunluğu YZ'yi bir verimlilik ve çözüm üretme aracı olarak konumlandırmakta, bu da araçsal ve teknoloji-merkezli bir yaklaşımın baskın olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bazı yayınlar insan-merkezli toplumsal fayda odaklı bir dili benimseyerek YZ'nin insan yaşamını iyileştirme potansiyeline vurgu yapmaktadır. Ayrıca “YZ Yasası” gibi düzenleyici metinlerin ele alınması, hukuki-araşsal yaklaşımların akademik söylemde yer bulduğunu göstermektedir. Özellikle “kaçınılmazlık”, “zorunluluk” ve “evrimsel ilerleme” gibi ifadeler ise determinist bir bakış açısının izlerini taşımaktadır.

Beşinci Nitel Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırmanın beşinci nitel sorusu “YZ'ye dair söylemlerde olumlu (ütopyacı) ya da olumsuz (distopyacı) anlatılar baskın mıdır? Bu anlatılar hangi temalar aracılığıyla inşa edilmektedir?” şeklindedir. YZ temalı akademik yayınlarda ütopyacı ve distopyacı anlatıların hangi temalar üzerinden inşa edildiğini belirlemek amacıyla yapılan bu tematik çözümlemede umut, fırsat, verimlilik, çözüm gibi ütopyacı, risk, etik sorun, mahremiyet, tehdit, kontrol gibi distopyacı eğilimleri yansıtan anahtar sözcükler belirlenmiştir. Bu kelimelere göre, seçilmiş olan 250 makalenin özet metni taranmış ve elde edilen içerikler söylem türüne (ütopyacı/distopyacı) ve ilgili inşa temalarına göre kodlanmıştır (Tablo 10). Kodlama süreci, yayınların büyük kısmında YZ'nin olumlu potansiyelleriyle yüceltildiğini, ancak bazı yayınlarda teknolojik etik sınırlandırma ve kontrol risklerinin de dile getirildiğini göstermiştir.

Tablo 10 Ütopyacı ve Distopyacı Söylemler - Tematik Kodlama (2022-2025)

Sıra	Tematik Alıntı	Kodlanan Söylem ve Tema
1	YZ Yasası ile YZ teknolojilerinin etik çerçevede sınırlandırılması hedeflenmektedir.	Distopyacı - etik sınırlandırma ve kontrol teması
2	Dünya nüfusundaki hızlı artış, gıda kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle YZ'nin tarımsal süreçlerde karar destek sistemi olarak kullanımı önem kazanmaktadır.	Ütopyacı - kaynak optimizasyonu ve çözüm arayışı
3	YZ, diş hekimliği pratiğinde önemli bir teşhis destek aracı hâline gelmektedir.	Ütopyacı - sağlık hizmetlerinde gelişim
4	Günümüzde kurumlar kurumsal iletişim faaliyetlerinde doğal dil işleme algoritmalarıyla birlikte YZ destekli içerik yöneticisi rolü benimsemektedir.	Ütopyacı - iletişimde kolaylık ve dijital içerik yönetimi
5	Teknoloji, işletmelerin iş yapma biçimlerini yeniden tanımlamakta, YZ bu sürecin merkezinde yer almaktadır.	Ütopyacı - iş yapış biçimlerinde verimlilik ve dönüşüm
6	YZ sistemleri, karar alma süreçlerini hızlandırarak insan müdahalesini minimuma indirmeyi amaçlamaktadır.	Ütopyacı - özerklik ve insan benzeri üretkenlik

Akademik özet metinlerin dilsel yönden, YZ'ye dair anlatıların büyük ölçüde ütopyacı bir çerçevede kurulduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlatılar sıklıkla YZ'nin sunduğu verimlilik, hız, sağlık hizmetlerinde gelişim, iletişimde kolaylık ve insan benzeri üretkenlik gibi olumlu potansiyeller üzerinden inşa edilmiştir. Ancak bazı örneklerde etik sınırlandırma, kontrol mekanizmaları ve mahremiyet ihlalleri gibi olası riskler üzerinden distopyacı söylemlere de yer verildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, YZ söyleminin yalnızca teknolojik coşkunlukla değil, aynı zamanda eleştirel bir farkındalıkla da şekillendiğini göstermektedir.

Bulguların Özetlenmesi

Çalışmada 2022-2025 yılları arasında yayımlanan Türkiye adresli YZ temalı 957 akademik yayın bibliyometrik açıdan incelenmiştir. Yıllara göre yayın dağılımı analiz edildiğinde, özellikle 2023 yılında belirgin bir artış olduğu gözlemlenmiştir. En sık kullanılan anahtar kelimeler arasında “yapay zeka”, “makine öğrenmesi”, “ChatGPT”, “eğitim” ve “doğal dil işleme” öne çıkmış, Türkçe ve İngilizce eş anlamlıların temizlenmesiyle oluşturulan grafikler aracılığıyla bu eğilimler görselleştirilmiştir. Anahtar kelime ilişki ağında ise “eğitim”, “etkileşim”, “karar destek sistemi” gibi kavramların merkezde yer aldığı bir yapı oluşmuştur.

Ayrıca en fazla yayın yapan dergiler, yazarlar ve kurumlar tespit edilmiş, en çok atıf alan çalışmalar ve ortak atıf yapılan yazarlar belirlenmiştir. Türkiye’deki üniversiteler arasında YZ konusuna en çok katkı sunan kurumlar sırasıyla Bursa Uludağ Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi olarak öne çıkmıştır. Yayın türü dağılımına bakıldığında ise araştırma makalelerinin büyük çoğunlukta olduğu, derleme ve inceleme türü yayınların ise daha sınırlı kaldığı görülmüştür. Bu bulgular, Türkiye’deki akademik camianın YZ’ye olan ilgisinin disiplinler arası bir yapıya sahip olduğunu ve özellikle eğitim, sağlık ve hukuk gibi alanlara yöneldiğini göstermektedir.

Doküman incelemesine dayalı nitel bulgular, yayınların özet metinlerinden hareketle içerik analizi teknikleriyle ortaya konmuştur. Beş ayrı araştırma sorusuna yönelik yapılan analizlerde öne çıkan bulgular şu şekildedir:

YZ’ye atfedilen sosyal roller arasında “öğretmen”, “rehber”, “karar destekleyici” ve “asistan” gibi temsil biçimleri baskın olmuştur. Bu roller, YZ’nin etkileşimli ve görev üstlenen bir aktör olarak kurgulandığını göstermektedir. İnsani özellik atıflarında, YZ sıklıkla karar verme, dil işleme, öğrenme ve insan gibi etkileşim kurma özellikleriyle tanımlanmıştır. Bu durum, YZ’nin insan benzeri bir bilişsel yapı olarak konumlandırıldığını ortaya koymaktadır. Etik, hukuki ve kültürel temsillerde YZ çoğunlukla sorumluluk, yasal düzenleme, mahremiyet, bireysel özgürlük ve kültürel dönüşüm kavramlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu temsiller, teknolojinin sadece teknik değil aynı zamanda normatif bir unsur olarak da

ele alındığını göstermektedir. Felsefi zemini yansıtan söylemlere bakıldığında araçsal, teknoloji-merkezli ve determinist yaklaşımların baskın olduğu ancak bazı yayınlarda insan-merkezli fayda odaklı anlatıların da yer bulduğu görülmektedir. Ütopyacı ve distopyacı anlatılar açısından ise yayınların büyük çoğunluğu olumlu ve umut dolu (ütopyacı) bir çerçevede sunarken etik riskler, kontrol mekanizmaları ve bireysel müdahale eksikliği gibi konular distopyacı yaklaşımların temelini oluşturmuştur.

SONUÇ

Yapılan analizler sonucunda, Türkiye adresli YZ yayınlarının yıllar içinde belirgin bir artış gösterdiği tespit edilmiştir. Özellikle 2023 ve 2024 yılları ile 2025 yılının başlarında yayın sayılarında gözle görülür bir sıçrama yaşanmıştır. Bu durum, YZ teknolojilerinin hem akademik gündemdeki öneminin arttığını hem de farklı disiplinlerin bu konuya entegre olmaya başladığını göstermektedir. Artış, sadece niceliksel bir yoğunluğu değil, aynı zamanda disiplinler arası farkındalık düzeyinin de yükseldiğini işaret etmektedir.

Anahtar kelime analizi ve özet metin çözümlemeleri sonucunda, “yapay zeka”, “eğitim”, “öğrenci”, “öğretmen”, “öğrenme”, “veri” ve “etik” gibi kavramların sıkça tekrarlandığı görülmüştür. Bu kavramlar, YZ’nin özellikle eğitim, öğrenme süreçleri, veri analitiği ve etik bağlamlarda ele alındığını göstermektedir. Kavramsal dağılım, Türkiye akademisinde YZ’ye yönelik ilginin çoğunlukla insan-merkezli, uygulamalı ve dijitalleşme odaklı alanlarda yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Yayınların büyük çoğunluğunun sosyal bilimler ve özellikle eğitim bilimleri temalı dergilerde yer aldığı görülmüştür. En fazla yayın yapılan dergiler arasında hem disiplinler arası hem de spesifik alan dergileri yer almıştır. Yayın türleri açısından ise araştırma makaleleri açık ara öne çıkmakta, ardından derleme ve inceleme türündeki yayınlar gelmektedir. Bu bulgular, YZ’ye yönelik akademik üretimin hem nicelik hem de tür bakımından çeşitlilik arz ettiğini göstermektedir.

Analiz sonuçlarına göre, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde bazı yazar ve çalışmalar akademik söylemde öne çıkmaktadır. Arslan (2020), Davenport ve Ronanki (2018) ve OECD (2021) gibi çalışmalar sıkça referans verilmiş

kaynaklar arasında yer almaktadır. Ayrıca, İstanbul, Bursa Uludağ, Atatürk, Hacettepe gibi üniversiteler akademik üretkenlik açısından dikkat çekmektedir. Bu durum, akademik üretimde belirli merkezlerin YZ konusuna yön verici pozisyonlar üstlendiğini göstermektedir.

Özet metinler üzerinden yapılan tematik çözümleme, YZ'ye dair eğilimlerin büyük ölçüde eğitim, etik, doğal dil işleme, sağlık, teknoloji kabulü ve dijitalleşme gibi temalar etrafında şekillendiğini ortaya koymuştur. Bu eğilimler, YZ'nin hem pedagojik araç hem de toplumsal dönüşüm aracı olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Ayrıca, ChatGPT gibi güncel teknolojilerin akademik tartışmalar içinde kendine yer bulması, YZ'nin uygulamalı doğasına yönelik ilginin arttığının sembolüdür.

Nitel tematik çözümleme sonucunda, YZ'nin Türkiye adresli akademik yayınların özet metinlerinde çok boyutlu biçimlerde temsil edildiği tespit edilmiştir. YZ, sıklıkla “öğretici”, “rehber”, “karar destekleyici” ve “asistan” gibi sosyal rollerle tanımlanmış, bu durum teknolojinin pasif bir araç değil, aktif bir aktör olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Ayrıca birçok yayında YZ'ye bilişsel ve duyuşsal özellikler atfedilerek, insan benzeri bir yapı içerisinde kurgulandığı gözlemlenmiştir. Özellikle düşünme, öğrenme, empati, özerklik gibi insani kapasitelere benzer ifadelerle betimlenmesi, YZ'nin öznelştirilmiş bir temsil biçimi kazandığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, etik, hukuki ve kültürel bağlamlarda YZ sorumluluk, mahremiyet, yasa ve

toplumsal değerler ekseninde ele alınmış olup normatif ve düzenleyici bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Bu söylemler içerisinde baskın olan felsefi konumlanma ise araçsal ve teknoloji-merkezli bakış açıdır. YZ sıklıkla verimlilik, fayda üretimi ve çözüm geliştirme potansiyeli ile tanımlanırken, bazı yayınlarda insan-merkezli ve etik temelli yaklaşımların da benimsendiği görülmektedir. Söylemsel çerçevede ise söylemlerin büyük çoğunluğu ütopyacı bir yaklaşımla kurulmuş, YZ gelişimi genellikle fırsat, dönüşüm ve ilerleme temalarıyla olumlu biçimde sunulmuştur. Bununla birlikte, distopyacı söylemler de sınırlı da olsa yer almakta, özellikle etik tehditler, kontrol mekanizmaları ve gizlilik ihlalleri gibi temalar üzerinden inşa edilmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'deki YZ temalı akademik yayınların yalnızca sayısal eğilimlerini değil, aynı zamanda dilsel ve içeriksel yapılarını da kapsamlı biçimde ortaya koymuştur. Nicel veriler, alanın giderek genişleyen ve çeşitlenen bir yapıya sahip olduğunu gösterirken nitel çözümlemeler ise YZ'nin sadece teknolojik bir olgu değil, aynı zamanda pedagojik, etik, toplumsal ve kültürel bir mesele olarak konumlandığını ortaya koymuştur. Akademik söylemin büyük ölçüde araçsal ve fayda odaklı olduğu görülse de, belirli bir eleştirel farkındalık düzeyinin gelişmekte olduğu da dikkat çekmektedir. Çalışma, YZ'ye yönelik Türkiye'deki akademik eğilimleri hem veri temelli hem de kavramsal düzeyde anlamlandırarak alana önemli katkı sunması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Alan, H., Güneş, M. H., Gökçe, Y., & Yalçın, M. (2024). Artificial intelligence and grand challenges: A bibliometric and thematic analysis. *Preprints*. <https://www.preprints.org/manuscript/202406.0456>
- Alioğulları, E., Tüylü, D. & Sağiroğlu, A. (2025). Examining artificial intelligence and ethics in education with bibliometric analysis. In E. Alioğulları, D. Tüylü & A. Sağiroğlu (Eds.), *Examining Artificial Intelligence and Ethics in Education With Bibliometric Analysis* (pp. 1-30). IGI Global. <https://www.igi-global.com/chapter/examining-artificial-intelligence-and-ethics-in-education-with-bibliometric-analysis/368512>
- Alper, A. E., & Alper, F. Ö. (2020). Industry 4.0 revolution and its impacts on labor markets. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(3), 441-460. <https://doi.org/10.35379/cusosbil.746361>
- Arslan, K. (2020). Eğitimde yapay zeka ve uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 71-88.
- Arslankara, V. B., & Usta, E. (2024). Generative artificial intelligence as a lifelong learning self efficacy: Usage and competence scale. *Journal of Teacher Education and Lifelong Learning*, 6(2), 288-302. <https://doi.org/10.51535/tell.1489304>
- Arslankara, V. B., & Usta, E. (2025). Development and validation of the lifelong artificial intelligence ethical awareness scale (laieas). *Journal of Teacher Education and Lifelong Learning*, 7(2), 319-329. <https://doi.org/10.51535/tell.1813310>
- Aydın, N. (2024). Türkiye’de yapay zekâ alanında yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(52), 387-407. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.1545006>
- Aydoğmuş, H. Y., Aydoğmuş, U. & Türkan, Y. S. (2025). An in-depth bibliometric analysis to understand the impact and future of artificial intelligence in higher education. In H. Y. Aydogmus, U. Aydoğmuş, & Y. S. Türkan (Eds.), *An In-Depth Bibliometric Analysis to Understand the Impact and Future of Artificial Intelligence in Higher Education* (pp. 117-152). IGI Global. <https://www.igi-global.com/chapter/an-in-depth-bibliometric-analysis-to-understand-the-impact-and-future-of-artificial-intelligence-in-higher-education/368516>
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bircan, T., & Salah, A. A. A. (2022). A bibliometric analysis of the use of artificial intelligence in social sciences. *Mathematics*, 10(23), 4398.
- Boztaş, G.D., Berigel, M. & Altınay, F. (2024). A bibliometric analysis of Educational Data Mining studies in global perspective. *Education and Information Technologies*, 29, 8961-8985. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-12170-0>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101. <http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bulut, M., Bulut, A., Kaban, A. & Kırbaş, A. (2023). *Keyword survey and thematic focuses in educational research: A review of 2023*. In M. Shelley, V. Akerson, & M. Unal (Eds.), *Proceedings of IConSES 2023-- International Conference on Social and Education Sciences* (pp. 515-527), Las Vegas, NV, USA. ISTES Organization.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Çetin, F. A., Öztürk, S. & Akarsu, O. N. (2024). *Pazarlama ve muhasebede yapay zeka kullanımı: Görsel haritalama teknikleri ile bibliyometrik analiz*. İktisadi ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Çalışmalar ve Değerlendirmeler. Serüven Yayınevi.
- Çifci, B. S., & Şahin Başfırıncı, Ç. (2020). Yapay zeka konusunun toplumsal cinsiyet kapsamında incelenmesi: Mesleklere yönelik bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4), 183-203. <https://doi.org/10.35379/cusosbil.819510>
- Davenport, T. H., & Ronanki, R. (2018). Artificial intelligence for the real world. *Harvard Business Review*.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 319-340.
- Durak, G., Çankaya, S., Özdemir, D. & Can, S. (2024). Artificial intelligence in education: A bibliometric study on its role in transforming teaching and learning. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 25(3), 219-244. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v25i3.7757>
- Gökçe, Y., Çavuşoğlu, S., Göral, M., Bayatkara, Y., Bükey, A. & Gökçe, F. (2024). A bibliometric analysis of the technology acceptance model and the use of robots in tourism studies, *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 16(2), 178-189. <https://doi.org/10.1108/WHATT-03-2024-0057>
- Gökdaş, İ., Karacaoğlu, Ö.C. & Özkaya, A. (2024). COVID-19

and teachers' digital competencies: a comprehensive bibliometric and topic modeling analysis. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11, Article 147. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-04335-0>

Gündoğdu, A., & Benzer, S. (2024). Bibliometric analysis of articles published on artificial intelligence in education during the last five years in Türkiye. *The Journal of Artificial Intelligence and Human Sciences*, 1(1), 15–28. <https://yzib.com.tr/index.php/yzib/article/view/4>

Gürkan, S., Duran, S., & Duran, V. (2024). Unveiling missing themes: An analysis of gender bias through artificial intelligence assisted bibliometric analysis. *Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi Psikoloji Dergisi*, 2(2), 1-24.

Kaplan, A., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons*, 62(1), 15–25. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2018.08.004>

Karakose, T., Leithwood, K., & Tülübaş, T. (2024). The intellectual evolution of educational leadership research: A combined bibliometric and thematic analysis using SciMAT. *Education Sciences*, 14(4), 429. <https://doi.org/10.3390/educsci14040429>

Karaoğlu Yılmaz, F. G., & Yılmaz, R. (2023). Adaptation of the artificial intelligence literacy scale into Turkish. *Journal of Information and Communication Technologies*, 5(2), 172–190. <https://doi.org/10.53694/bited.1376831>

Keser Ateş, S., Kaleci, F., & Erdoğan, A. (2025). Artificial intelligence in education: A bibliometric analysis. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 14-36.

Kırtıl, İ. G., & Aşkun, V. (2021). Artificial intelligence in tourism: a review and bibliometrics research. *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 9(1), 205-233.

Laupichler, M. C., Aster, A., Haverkamp, N., & Raupach, T. (2023). Development of the “scale for the assessment of non-experts' YZ literacy” - An exploratory factor analysis. *Computers in Human Behavior Reports*, 12, 100338.

Metli, A. (2023). Articles on education and artificial intelligence: A bibliometric analysis. *Journal of Social Sciences and Education*, 11(2), 145-162.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

OECD (2021), *OECD Digital education outlook 2021: Pushing the frontiers with artificial intelligence, blockchain and robots*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/589b283f-en>

Ok, G., Kaya, D., & Kutluca, T. (2025). Artificial intelligence for a sustainable future in the 21st century: Impacts and reflections on education. *Discourse and Communication in Sustainable Education*, 16(1), 109-136.

Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology & Distance Learning*, 2.

Sur, Ö. (2025). *Türkiye’de yapay zeka araştırmalarının bibliyometrik analizi (1992-2024)*, içinde Ed. R. Bayrak & V. Çavuş, *Yapay Zeka ve Disiplinlerarası Yaklaşımlar*, Çizgi Kitabevi: Konya.

UNESCO. (2021). *YZ and education: Guidance for policy-makers*. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709>

Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84, 523-538. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0146-3>

Wahid, S. H. (2024). Exploring the intersection of Islam and digital technology: A bibliometric analysis. *Social Sciences & Humanities Open*, 10, 101085.

Yılmaz, G., & Şahin-Yılmaz, A. (2024). An overview of chatbots in tourism and hospitality using bibliometric and thematic content analysis *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 16(2), 232-256. <https://doi.org/10.1108/whatt-03-2024-0069>